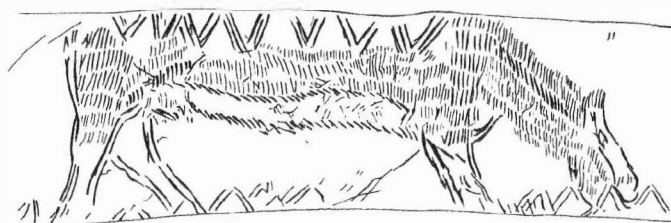

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1963

BRNO 1964

se zdá, že i tu byl původní horizont povrchu pohřebiště značně převrstvován nasy-páváním menších rovů nad jednotlivými hroby nebo jejich skupinami. Podařilo se nám i zachytit místy průběh malých zahloubenin kolem jednotlivých hrobů.

Na okraji jedné z prohlubní ležela dětská kostra. Zdá se, že byla spíše po-hozena, než rituálně uložena. Bohužel byla velmi špatně dochovaná, takže i poloha dlouhých kostí mohla být pouze odhadnuta. Po nálezů z Mohelnice¹ je to již druhý případ nálezů kostry v prohlubni u lužických mohyl.

Vcelku jsme letos odkryli 88 hrobů a počet prozkoumaných hrobových celků v Moravičanech dosáhl 810.

Poznámky:

1. J. Nekvasil, Zachraňovací práce na popelnicovém pohřebišti v Mohelnici, Přehled výzkumů 1958, 45.

Über die weitere Grabung des Lausitzer Gräberfeldes in Moravičany. Bei der heurigen Grabung gelang es, den nordwestlichen Rand des Gräberfeldes abzudecken. Die Hügelgräber mit den ringsum liegenden Vertiefungen waren nicht so dicht nebeneinander angelegt, wie in der Mitte des Gräberfeldes. Wir erfassten nur eines der zentralen Grubengräber, weiter deckten wir eine Reihe anderer Gräber ab, die Anhäufungen zwischen den Hügelgräbern und den Rändern ihrer Vertiefungen bildeten. Am Rande einer dieser Vertiefungen lag ein nicht ritual bestattetes Kinderskelett. Insgesamt wurden im Jahre 1963 88 Gräber abgedeckt und die Zahl der durchforschten Grabkomplexe beträgt 810.

- - -

Za lužickou kulturou v Polsku.

Jindra Nekvasil

Při návštěvě Polské lidové republiky v říjnu 1963 doplňoval jsem si znalosti o lužické kultuře přímo poznáním materiálu v oblasti, která je jádrem celého jejího prostoru. Užitečné pro mne bylo i poznání přírodního prostředí a shlédnutí některých, přímo již klasických nalezišť. Podnětné byly i diskuse s polskými kolegy a seznámení se s výzkumnými metodami polských archeologů. Na cestě vedoucí od Krakova do Bytomi, Opole, dále přes Wrocław do Poznaně, Łódže a Warszawy očekával mne z odborného hlediska ne jeden překvapující zážitek. Již rozsah zničení sbírek během druhé světové války je přímo deprimující. Naopak zase velmi povzbuzující je setkání s novými výzkumy, s tempem jejich zpracování a publicitou. Množství materiálu v depositářích archeologických muzeí, pracovišť Polské akademie nauk i vysokoškolských institucí se zdá být na naše měřítko fantastické. A nutno ihned podotknout, že polští archeologové věnují velkou část svých sil k řádnému evidentnímu zhodnocení všech, i starých nálezů a jejich publikaci. Jsou si vědomi, že tato cesta není jen věcí zodpovědnosti a nejlepším zabezpečením vědeckých poznatků, ale že je i nezbytným základem k další vědecké i syntetické práci.

Moravskou i polskou archeologii pojív oblasti lužické kultury řada společ-

ných otázek, které dnes je možno pouze nastínit a které teprve budoucí výzkum snad umožní vyřešit.

Stále otevřeným problémem zůstává počátek lužické kultury. Zdá se, že je jasno jen ve dvou věcech: že kořeny vývoje lužické kultury je nutno hledat již v II. době bronzové /tedy BB podle Reineckovy stupnice/ a že lužická kultura se nerozšířila z jediného úzkého prostoru, tak zvané kolébky, nýbrž že v podstatě vyrostla na širokém území. Po pracích K. Jażdżewského, A. Gardawského a A. Żakiho¹ se ukazuje, že se již v II. době bronzové začaly formovat větší kulturní celky a že základ lužické kultury byl značně nejednotný. Oproti našemu poznatku /V. Spurný²/, že v počátku lužické kultury na Moravě stály vedle sebe na jednom prostoru nejméně tři různé vývojové elementy, které by se daly označit jako elementy předlužického období, jsou na území Polska stanoveny tři skupiny. Kulturu předlužickou, trzineckou a komarovskou považuje polská archeologie za tři samostatné územní a vývojové celky II. doby bronzové. Nejlépe z nich je u výše citovaných autorů vypracován okruh trzinecký, dnes již dělený na jednotlivé fáze a jsou doloženy jeho vztahy k okruhu předlužickému a komarovskému a také jeho přechod k lužické kultuře na přelomu II a III doby bronzové³. Stále nezřetelnou zůstává předlužická kultura. I nejnovější práce se stále opírají o nálezový fond, známý v době B. v. Richthoffena⁴ a dnes již převážně zničený. Nových nálezů je pak pořádku a souhrnně nejsou zpracovány. Vztahy k podunajskému prostředí, tedy k mohylovým kulturám, jsou alespoň ve slezskolužické oblasti nepochybné. Ovšem při srovnání s nálezem z Moravy je zřejmé, že i tyto vlivy nebyly stejné povahy; pouze v Horním Slezsku lze zachytit více obdobných prvků. Dále k západu jsou to již prvky jinak zbarvené /př. vypnuliny vycházející z vtlačených dolíků, svislé žebrované vypnuliny/ a jejich období nalézáme i v západních Čechách⁵. Tak jako u nás není ani v Polsku přesně určena typologická hranice mezi předlužickými a starolužickými nálezem a tím méně lze hovořit o otázkách chronologických nebo společenských.

Starolužické období je obdobím, ve kterém je nejvíce obdob mezi všemi oblastmi lužické kultury. Po celém prostoru se objevuje příznačná keramika /příkladně osudí a džbánky s vypnulínami, ostře profilované okřínky a mísy, dvojúčé hrnky, drobné šálky a mísky/, taktéž bronzové vycházejí z jednoho základu a i v pohřebním ritu je mnoho obdob /žárový pohřeb, jámové a popelnicové hroby, mohyly/. Absence jednotlivých prvků a drobné odchylky v té či oné oblasti dávají jim lokální zbarvení. Starolužické období, ve kterém musíme hledat vše to, co z různých složek vytvořilo lužickou kulturu, je známo z celého prostoru z řady pohřebišť, avšak ucelený obraz o něm si ještě nedovedeme učinit. Nejméně zřetelný zůstává ten element, který všechny různorodé prvky stmelil v jeden celek.

Na konci starolužického období byla na Moravě zaznamenána větší proměna ve vývoji. Její příčiny byly shledány ve vlivu z oblasti velatické kultury⁶. Zdá se, že tento vliv přesáhl i do Horního Slezska a stejně i tam byl příčinou vývojových změn, které jsou vyjádřeny přechodem do IV. doby bronzové⁷. Dále k západu se naopak objevují jiné prvky /př. šikmé žlábkování výdutí, vysoká ucha u mís, hránění okrajů/, které spíše připomínají nálezem ze středoněmeckých popelnicových polí. Bude nutno posoudit, zda tu najde o podobný vliv, jaký je znám z Moravy a také případně oba tyto proudy synchronisovat a vystopovat jejich střetnutí. Vtírá se tu domněnka, že přes část lužické kultury prošla vlna podunajského vlivu, která oddělila vývoj těch oblastí, jimiž prošla, od vývoje oblastí severnějších a

východnějších, takže se vytvořila větší oblast lužické kultury. Tam, kde to byl vliv velatické kultury, to jest na severním Slovensku, západní a severní Moravě a Horním Slezsku, se sledujeme s velmi příbuzným vývojem a odchylky v jednotlivých skupinách této oblasti jsou patrně dány jen intenzitou tohoto vlivu. Jednotlivé skupiny se vyvíjejí velmi podobně /slezské vývojové stupně/ a zdá se, že mohou být mezi nimi vypracovány doklady jemnějších vztahů, které pak umožní najít i společná chronologická dělítka. Hluběji v prostoru lužické kultury vyvíjejí se nadále další skupiny lužické kultury svým samostatným směrem, jako na příklad skupina hor noslezsko-malopolská s kostrovými hroby a další ne vždy přesně a jednotně charakterisované.

Nové rozvrstvení lužického kulturního celku a ještě patrnější, nastalo počátkem doby železné /HC/. Z našeho, moravského hlediska je zcela zřetelné, že v jižních a západních částech lužické kultury se vytváří velký celek, silně se odlišující od ostatních oblastí. Dnes vypracované skupiny v Pováží, na severní a východní Moravě, ve východních Čechách, v Horním a Dolním Slezsku, v Sasku a ve východním Velkopolsku mají celou řadu společných znaků, jako na příklad je zdobená tuhovaná keramika s nápadnými amforami a řadou dalších typických tvarů a malovaná keramika. Stejná je v podstatě i železná a bronzová industrie a také v pohřebním ritu jsou na příklad obdobné hroby s amforami. V celku je to to, co můžeme označit pod souhrnným pojmem halštatský kulturní styl. Pouze toto území se přiblížilo svou úrovní k dobovému standartu, představovanému halštatskými mohylovými kulturami v horním a středním Podunají a v Porýní. Vliv odtamtud je nesporný, ale již otázka jeho formy zůstává jen nadhozena. Také prozatím není jasno v chronologii této oblasti, zvláště když členění, založené výhradně na posouzení podle Reineckova systému selhává. Především bude nutno revidovat únosnost zařazování nálezů podle malované keramiky výhradně do HC; začínají se rýsovat i hlediska, vzata k posouzení z vnitřních vztahů mezi jednotlivými skupinami této oblasti.

Ostatní lužické území jakoby zůstalo na úrovni doby bronzové a jen ojedinělé prvky dovolují tyto skupiny synchronisovat do počátků doby železné. V dalších fázích vývoje je situace dále zkomplikována vystoupením podkloszových hrobů /žárové pohřby uložené pod velkými zásobnicemi/, jejichž genese není zcela vyjasněna. Vycházejí zřejmě z oblasti lužické kultury, ale často jsou považovány za samostatnou etnickou skupinu⁸. Dalším elementem, nastupujícím do lužické oblasti je kultura pomořská se skříňkovými hroby a obličejovými urnami⁹. Konečně je nutno počítat ještě se skytským zásahem, jehož význam je posuzován různě.¹⁰ Počítá se také s proudem Skytů, pronikajících do Polska přes Moravu, i když naše nálezy pro toto tvrzení nejsou průkazné. Zdá se, že spletitý vývoj na přelomu doby halštatské v dobu laténskou nebyl ukončen absolutním převrácením jedné skupiny přes ostatní a že také zasahoval hluboko do doby laténské. Podobně jako na Moravě lužická kultura ztrácí svou kulturní svébytnost, rozplývá se i v Polsku patrně v jiných etnických celcích.

Doba, kdy lužická kultura bude poznána v celé šíři jako celek, a to z nových hledisek oproštěných od zevšeobecňujících pohledů, ještě doposud nenastala. Prozatím polští badatelé pracují na velkých výzkumech a jejich zpracování. Výzkumy velkých pohřebišť s mnoha sty hroby /jak na př. Jordanow, Kietrz-Krotoszyn, Przeczyce, Sokolniki, Topornice/ i zpracování starých velkých celků /př. Baski, Chorula/, dále výzkumy na sídlišťích a hradiscích /Biskupin, Słupca, Smuszewo,

Sobiejuchy, Wroclaw-Osobowice aj./ dávají polským badatelům dobré podmínky pro budoucí ucelnější pohled a pro shrnutí poznatků o lužické kultuře. Že doba k tomu povolna uzrává, ukazují stále se množící studie o jednotlivých skupinách lužické kultury /J. Dąbrowski, M. Gedl, H. Wiklak/, i o jednotlivých kulturních a společenských otázkách /B. Gediga, T. Malinowski, El. Szydłowska aj./ a zabývají se i problémy hospodářskými a technickými /na př. Zb. Bukowski, M. Gedl, A. Niesiolowska, T. Różycka, Z. Rajewski/.

Závěrem se ještě zmíním zběžně o organizaci polské archeologie, neboť setkání s ní nutí srovnávat s našimi poměry. Základním teoretickým výzkumem se zabývají pracovníci soustředění v ústavech Polské akademie nauk, které jsou rozloženy asi ve stejném územním uspořádání jako naše ústavy. Nejsou tak personálně a laboratorně vybaveny jako naše pracoviště; jejich technické úkoly přebírají jednotlivé výzkumné expedice. "aproti tomu je vybudována přímo vzorná síť muzejních pracovišť. Specialisovaná archeologická musea /úroveň našich krajských muzeí/ mají početné vědecké pracovníky, své laboratoře, provádějí rozsáhlé výzkumy, nezanedbávají popularisační a výstavní činnost a jejich depositáře jsou ve srovnání s našimi musei přímo vzorné. A to ještě mnohde zápasí s následky válečných škod, s nedostatkem místa, který ovšem není chronický jako u nás, nýbrž je vidět, že je stále zlepšován. I malá musea, jako naše okresní, mají své odborníky, takže i v nich je postaráno o řádnou péči o materiál. Ochranařskou a zachraňovací činnost zajišťuje zvláštní síť konservátorů, také vysokoškolských odborníků, takže ani tato oblast není ponechána náhodě a nezatěžuje ostatní pracoviště. A konečně nelze zapomenout na početná vysokoškolská pracoviště, zaujímající velmi důležité místo v polské vědě a to nejen na poli pedagogickém, ale i při výzkumu a teoretickém bádání. Rozptýlenost badatelské činnosti má své klady i zápory. Každá z uvedených institucí je bohatě dotována a archeologická práce se může rozvíjet do velké šíře. Se závisí sledujeme i takto získané publikační možnosti. Pochopitelně koordinace jednotlivých badatelských úkolů je značně obtížnější a snad i proto není vybudována centrální evidence nálezů, která by soustředila dokumentační materiál jednotným způsobem. Snad proto je i cesta k souhrnnému pohledu na jednotlivé úkoly, jako je třeba poznání lužické kultury zdlouhavější.

Děkuji tímto polským kolegům za milé přijetí při své cestě a za poskytnutí veškeré pomoci při studiu lužické kultury v bratrském Polsku.

Poznámky:

1. A. Gardawski, Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce, Mat. star. V 1959 ; K. Jażdżewski, O zagadnieniu początków kultury łużyckiej, Slavia Antiqua I 1948, 94; A. Żaki, Początki rozwoju kultury łużyckiej w dorzeczu górnej Wisły.
2. V. Spurný, Neue Forschungen über die Anfänge der Lausitzer Kultur in Mähren, Kommission Nitra 1958, 125.
3. H. Wiklak, Początki kultury łużyckiej w Polsce srodkowej, 1963.
4. B. v. Richthoffen, Die ältere Bronzezeit in Schlesien, 1926.
5. E. Plesl, Lužická kultura v severozápadních Čechách, 1961.
6. J. Nekvasil, K otázkám lužické kultury na Moravě AR XVI 1964,
7. M. Gedl, Kultura łużycka na Górnym Śląsku, 1962, 116.
8. M. Gądzikiewicz-Woźniak, Cmentarzysko łużycko-kloszowe Warszawa-Grochów , Mat. Star. VII 1961, 47; K. Salewics, Zagadnienie związków kult. łuż. z t.zw. kulturą grobów kloszowych, Wiad. arch. XVI 1939, 53.

9. T. Malinowski, Uwagi na temat zbieżności pomiędzy kierunkami rozwoju niektórych form obrzędku pogrzebowego ludności kultury łużyckiej w Polsce i ekspansji kultury pomorskiej, Munera Archeologica Iosepho Kostrzewski, 202, kde viz liter.
10. T. Malinowski, Czy Scytowie byli na ziemiach Polskich? Z otchłani wieków XXIX 1963 89, Zb. Bukowski - jeho sdělení podle jeho pro mne nedostupné práce.

- - -

Pohřebiště horákovské kultury v Ořechově /okr. Brno-venkov/.

Jiří Říhový

Při rigolování zahrady na parcele číslo 156/3 v místní trati narušil majitel pozemku několik nádob. Záchraná akce provedená v prosinci zjistila přítomnost tří hrobů horákovské kultury /zatím získáno 8 nádob/. Promrzlá půda znemožnila další výzkum; bude se v něm pokračovat na jaře 1964.

Gräberfeld der Horákovter Kultur in Ořechov /Bez.Brno-venkov/. Beim Rigolen des Gartens auf der Parzelle Nr. 156 störte der Grundbesitzer einige Gefäße. Bei der Rettungsaktion wurden drei Gräber der Horákovter Kultur mit 8 Gefäßen festgestellt. Die Grabung wird hier fortgesetzt werden.

- - -

Odpadová jáma s keramikou horákovské kultury v Rajhradě.

Ivan Peškař

Tab.20.

Koncem prosince 1963 kopali dělníci v blízkosti Staré pošty na západním okraji Rajhradu, okr. Brno-venkov, asi 75 m východně od státní silnice z Brna do Mikulova, základy pro nový dům místního JZD. Zemními pracemi byla rozrušena pravěká odpadová jáma, spodní částí mísovitě zahoubená do sprašového podloží, překrytého 90 cm mocnou humusovitou vrstvou. Při zachraňovací akci bylo možno prozkoumat již jen severní, 190 cm dlouhý okraj jámy, v níž hnědě zbarvená hlinitá výplň bez viditelného zvrstvení sahala až ke dnu ve hloubce 140 cm pod dnešním povrchem. Kromě několika zlomků zvířecích kostí obsahoval zásyp pouze střepy ke-

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1963.

- Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Sady osvobození 19/23.
- Odpovědný redaktor: PhDr. et Dr. Sc. Josef Pouлік.
- Redaktoři: PhDr. Jiří Říhovsky a PhDr. Anna Medunová.
- Překlady: B. Tichý, C. Sc. a E. Tichá.
- Kresby: J. Jaša.
- Na titulní stránce: Rytina koně na koňském žeburu z jeskyně
Pekárny v Mor. Krasu.
- Vydáno jako rukopis - 400 kusů - neprodejné.